

Päiväkodin kasvatusta-, opetus- ja hoitotehtävissä olevan henkilöstön ja oikean lapsimäärän määrittäminen

Päiväkodin lasten ja henkilöstön määrä ("mitoitus") ja siihen liittyvät säädökset

Suhdelukujen osalta on hyvä pitää mielessä, että toiminnassa on joskus yllättäviä ja ennalta arvaamattomia tilanteita jolloin mitoitus saattaa olla laissa määritellystä poikkeava. Varhaiskasvatuksen mitoituksista säädetään valtioneuvoston asetuksessa varhaiskasvatuksesta (753/2018). Asetuksen 1 §:n mukaan **päiväkodin henkilöstön mitoitus** on seuraava:

***Päiväkodissa** tulee kasvatusta-, opetus- ja hoitotehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on varhaiskasvatustilain (540/2018) 26–28 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus, enintään kahdeksaa enemmän kuin viisi tuntia päivässä varhaiskasvatuksessa olevaa kolme vuotta täyttänyttä lasta kohden. Enintään neljää alle kolmivuotiaasta lasta kohden tulee päiväkodissa kasvatusta-, opetus- ja hoitotehtävissä samoin olla vähintään yksi henkilö, jolla on edellä säädetty ammatillinen kelpoisuus.*

Päiväkodissa tulee kasvatusta-, opetus- ja hoitotehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on 1 momentissa mainittu ammatillinen kelpoisuus enintään 13 enintään viisi tuntia päivässä varhaiskasvatuksessa olevaa kolme vuotta täyttänyttä lasta kohden.

Lisäksi **ryhmien muodostamisesta ja päiväkotiryhmien enimmäiskoosta** säädetään varhaiskasvatustilain 34 § ja 35 §:ssä. Pykälän 34 mukaan *varhaiskasvatustilain ryhmät tulee muodostaa ja tilojen suunnittelu ja käyttö järjestää siten, että varhaiskasvatustilainille säädetty tavoitteet voidaan saavuttaa.* Lisäksi 35 §:ssä todetaan, että *päiväkodissa tulee kasvatusta-, opetus- ja hoitotehtävissä olla varhaiskasvatustilain olevien lasten määrään, heidän ikäänsä ja varhaiskasvatustilain päivittäin viettämänsä aikaan suhteutettuna riittävä määrä henkilöitä, joilla on tässä laissa säädetty varhaiskasvatustilain opettajan, sosionomin tai lastenhoitajan ammatillinen kelpoisuus. Jos päiväkodissa on yksi tai useampi vammaisen tai muuten tuen tarpeessa oleva lapsi, on tämä otettava huomioon lasten tai henkilöitten lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole tällaista lasta varten avustajaa. Avustajaa ei lueta mitoitukseen.*

Lisäksi pykälässä määritellään päiväkodin **yhden lapsiryhmän enimmäiskoko**: Päiväkodin yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä enintään kolmea varhaiskasvatustilain tehtävissä henkilöä vastaava määrä lapsia.

Mitoituksesta poikkeaminen

Päiväkodissa voi tulla yllättäviä ja arvaamattomia tilanteita, jotka eivät ole olleet ennalta tiedossa ja sijaistyövoimaa ei ole välittömästi vapaana. Tällöin voi syntyä tilanteita, jolloin mitoituksesta voidaan poiketa. Varhaiskasvatustilain 36 §:ssä säädetään **päiväkodin mitoituksesta poikkeamisesta ja periaatteista**:

Päiväkodissa voidaan poiketa 35 §:ssä tarkoitetuista suhdeluista, jos lasten keskimääräiset varhaiskasvatuspäivät ovat jatkuvasti huomattavasti vähäisemmät kuin toimintapäivät. Poikkeaminen voi tapahtua siten, ettei lapsia ole muutoin kuin lyhytaikaisesti yhtäaikaisesti päiväkodissa enempää kuin suhdelu edellyttää.

Lisäksi 35 §:ssä tarkoitetuista suhdeluista voidaan poiketa tilapäisesti ja lyhytaikaisesti laajennettaessa lapsen varhaiskasvatusaikaa 17 §:n 4 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Varhaiskasvatuslakiin liittyvässä hallituksen esityksessä (HE 40/2018 vp) mitoituksesta poikkeamisesta todetaan seuraavasti:

*Säännöksen tarkoittama tilanne voi olla esimerkiksi se, että päiväkodissa samaa paikkaa käyttävät lapset ovat satunnaisesti ja lyhytaikaisesti samanaikaisesti paikalla esimerkiksi vanhempien työvuoron yllättävän muuttumisen vuoksi. **Lapsia, jotka osallistuvat varhaiskasvatukseen samoina aikoina, ei voida sijoittaa samalle paikalle.** Lasten läsnäolo varhaiskasvatuksessa perustuu ennakointiin ja suunnitelmallisuuteen. **Päiväkodin tulee suunnitella käytettävissä olevat resurssinsa ottaen huomioon etukäteen tiedossaan olevat lasten läsnä- ja poissaolot ja myönnetyn paikan tosiasiallinen käyttö.** Säädetystä suhdeluista poikkeaminen pykälässä tarkoitettulla tavalla ei voi olla jatkuvaa eikä päivittäistä eikä se voi kestää koko toimintapäivän ajan, vaan sen tulee olla luonteeltaan lyhytaikaista ja satunnaista. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee huolehtia riittävästä sijaisjärjestelmästä, jonka avulla pystytään huolehtimaan siitä, että lain edellyttämä henkilöstömitoitustas pystytään nopeasti saavuttamaan myös vaikeasti ennakoitavissa tilanteissa.*

Mitoituksesta poikkeaminen ei ole mitenkään outo ja uusi asia. Asia on ollut samankaltainen jo päivähoitolain aikana eikä asia ei ole aiemmasta päivähoitoasetuksen poikkeamissäädöksestä merkittävästi muuttunut. Opetus- ja kulttuuriministeriö on aikaisemman varhaiskasvatuslakiin liittyvän tiedotteen yhteydessä (8.5.2015) todennut suhdeluista seuraavasti:

Asetuksen tarkoittamat poikkeamiset suhdeluista ovat satunnaisia ja lyhytaikaisia sekä luonteeltaan tilapäisiä. Lasten läsnäolo varhaiskasvatuksessa perustuu ennakointiin ja suunnitelmallisuuteen. Päiväkodilla on mahdollisuus suunnitella käytettävissä olevia resurssejaan ottaen huomioon etukäteen tiedossaan olevat lasten läsnä- ja poissaolot ja myönnetyn paikan tosiasiallinen käyttö. Poikkeaminen edellyttää kussakin päiväkodissa tilannekohtaista ja lapsen läsnäoloaikaan perustuvaa harkintaa.

Käytännön tilanne voisi olla esimerkiksi se, että samaa paikkaa käyttävät lapset ovat satunnaisesti ja lyhytaikaisesti samanaikaisesti paikalla esimerkiksi vanhempien työvuoron yllättävän muuttumisen vuoksi. Lähtökohtaisesti suhdeluista poikkeaminen asetuksen tarkoittamalla tavalla ei voi olla jatkuvaa eikä päivittäistä eikä se voi kestää koko toimintapäivän ajan, vaan sen tulee olla luonteeltaan lyhytaikaista ja satunnaista. Henkilöstömitoitusta tulee noudattaa myös henkilöstön sairaus- ja vuosilomien sekä muiden ennakoitavissa olevien poissaolojen, esimerkiksi koulutukseen osallistumisen vuoksi sekä mahdollisten lomautusten aikana varautumalla niihin etukäteen. Suhdeluista poikkeaminen ei näiden syiden perusteella ole asetuksen mukaan mahdollista. Saman päivän aikana tapahtuviin yllättäviin sairauslomiin tulee pyrkiä saamaan sijainen mahdollisimman pian. Toiminnan järjestäjien tulee kiinnittää huomiota riittävään sijaisjärjestelmään.

Asiaan liittyen on sosiaali- ja terveysministeriö jo vuonna 2009 antanut asiaan tarkentavan ohjeen (STM kuntainfo 9/2009):

Esimerkiksi tilanteissa jolloin lapsia on hoidossa vain osan viikkoa tai vastaavasti muissa tilanteissa, joissa lasten keskimääräiset hoitopäivät jäävät huomattavasti vähäisemmiksi kuin päiväkodin toimintapäivät. Tällaisissa tilanteissa päiväkodilla on mahdollisuus suunnitella käytettävissä olevia resurssejaan säännöksen ensimmäisen virkkeen mukaisesti ottaen huomioon etukäteen tiedossaan olevat lasten poissaolot ja myönnetyn päivähoitopaikan tosiasiallinen käyttö.

Lähtökohtaisesti suhdeluvusta poikkeaminen päivähoitoasetuksen 6 §:n 5 momentin tarkoittamalla tavalla ei voi jatkua päivittäin eikä se voi kestää koko hoitopäivän ajan, vaan sen tulee olla luonteeltaan lyhytaikaista.

Lähtökohtana tulee olla se, että asetuksen 6 §:n 1 ja 2 momentin mukainen henkilöstömitoitus toteutuu. Lapsia ei tule sijoittaa samalle paikalle, jos lapsilla on hoidontarvetta samoina ajankohtina. Päiväkodeissa tulee olla kaikkina toimintapäivinä käytettävissä vähintään suhdeluvun edellyttämä henkilöstöresurssi.

Pohdintaa mitoituksista

Oikea lapsimäärän määrittämiseksi ryhmässä, jossa on eri ikäisiä ja eri aikoina läsnä olevia lapsia on käytettävä palvelukertomia. Palvelukertoimet saadaan laskemalla kullekin lapselle varhaiskasvatusasetuksen mitoituksen pohjalta laskennallinen luku, minkä avulla voidaan määrittää ryhmän tai päiväkodin säädösten mukainen oikea lapsimäärä. Asiaa ja toimintatapaa pohtiessa on hyvä muistaa, että henkilöstön suhdeluku ei ole asetuksen mukaan ryhmäkohtainen, vaan päiväkotikohtainen. Päiväkodin lapsiryhmiä muodostettaessa on huomioon otettava varhaiskasvatuslaissa määritelty yhden lapsiryhmän enimmäiskoko.

Mikäli ryhmässä tai päiväkodissa on tilaa ja varsinaisia lapsia on poissa, mitoituksen mukainen lapsimäärä voidaan päiväkotiin ottaa. Oikeaa lapsimäärää määriteltäessä lasketaan vain päiväkodissa paikalla olevat lapset ja henkilöstö. Lasten määrän mukaan tarvittava henkilöstö tulee olla päiväkodissa paikalla ja käytettävissä. Se miten henkilöstö ja lapset päiväkodissa sijoittuvat ja toimintaa toteuttavat ei ole yksityiskohtaisesti määritelty. Työvuorojen ja lasten läsnäolojen suhteen tulisi pyrkiä siihen, että mitoitus toteutuu keskimäärin koko päivän aikana.

Varhaiskasvatuksen opettajan tekemän nk. SAK ajan osalta tai muiden päiväkodissa tapahtuvien palaverien, kokousten tms. osalta voidaan henkilön olettaa olevan käytettävissä olevaa henkilöstöä ja huomioidaan aikuisten ja lasten välistä suhdetta laskettaessa. Lasten turvallisuudesta ja valvonnasta on huolehdittava joka hetki ja riittävän henkilöstön läsnäolo lasten kanssa on taattava koko päivän ajan. Mikäli työntekijä ei ole päiväkodissa tosiasiallisesti paikalla, ei häntä myöskään voi laskea mitoitukseen paikalla olevaksi. Varhaiskasvatuksen opettajan SAK ajasta lisäohjeita löytyy kuntatyöantajan sivuilta www.Kt.fi.

Oikean lapsimäärän laskeminen

Kuntaliitto on toteuttanut yhteistyössä Vertikal oy:n kanssa laskurin, jolla voi arvioida päiväkodissa tai ryhmässä olevaa lapsimäärää suhteessa päiväkodin kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä toimiviin työntekijöihin. Laskuriin pääset tästä. Laskurin käyttäminen on helppoa, yksityiskohtaiset käyttöohjeet löytyvät laskurin vierestä.

Käyttöasteen (%) laskenta ja laskurin käyttö

Käsitteistä ja laskennasta

- Käyttöaste (%): päivittäin toteutuva laskennallisten lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku
- Laskettaessa varhaiskasvatuksen lain tarkoittamaa mitoitusta kyse on käyttöasteesta
- Käyttöasteen tulee olla päivätasolla korkeintaan 100 %
- Tilapäiset ylitykset ovat sallittuja varhaiskasvatuslaissa ja eri virallisissa ohjeissa määritellyllä tavalla
- Käyttöaste lasketaan tavallisen toimintapäivän ajalta, ei päivän jokaiselta hetkeltä
- pidennetyn aukioloajan päiväkotien käyttöasteen laskenta riippuu aukiolon pituudesta, mutta näidenkin päiväkotien toiminta perustuu asetuksen mukaisiin mitoituksiin läsnä olevien lasten osalta. Iltaisin ja öisin on myös noudatettava suhdelukuja.

Palvelukerroin

- Lapsen iän ja palvelutarpeen mukaan määrittyvä kerroin
- Kertoimen avulla määritellään lasta kohti tarvittava opetus-, hoito- ja kasvatushenkilöstön määrä
- Kertoimien avulla lasketaan laskennallisten lasten määrä, jotta saadaan tietää oikea lapsimäärä ryhmässä
- HUOM! Tässä laskurissa käytettävät kertoimet perustuvat asetuksen mukaiseen mitoitukseen. Kunnan käytettävät kertoimet saattavat poiketa tästä, tukea tarvitsevien lasten osalta ei ole määritelty erityisiä kertoimia. Kuntien käytännöt tältä osin ovat vaihtelevia

Laskentakaava/ kertoimet

- Läsnä olevien lasten määrä kertaa määritelty palvelukerroin= laskennallinen lapsiluku
- Esimerkki: ryhmässä kolme opetus-, hoito- ja kasvatushenkilöä, ryhmän maksimipaikkaluku on 3x8 eli 24. Ryhmässä on 7 alle kolme vuotiasta lasta, 8 yli kolme vuotiasta yli viisi tuntia päivässä olevaa lasta ja 2 enintään viisi tuntia päivässä olevaa lasta, yhteensä 18 lasta. Onko lapsia liikaa vai liian vähän?
 - Lasketaanpa: $7 \times 2 + 8 \times 1 + 2 \times 0,62 = 23,24$. laskennallinen luku voisi olla 24, eli ryhmä lähes täynnä
- Käyttöaste:
 - Laskennallinen lapsiluku/päiväkodin tai ryhmän maksimipaikkamäärä $\times 100$
 - Luvuksi saadaan käyttöaste prosentti, mikä voi enimmillään olla 100